

ברכה בנוסח אחד על עניינים שונים

ישנן ברכות מסוימות המתייחסות לעניינים שונים אך נוסחן אחיד. כגון ברכת העירוב שנוסח הברכה "על מצות עירוב" נאמר הן בעירוב חצירות, עירוב תחומין או עירוב תבשילין. או ברכת הגומל שמתייחסת להצלה מד' אירועים שונים כמבואר בגמ' ברכות (נד, ב). ויש דוגמאות נוספות לחלוקות שונות כגון ברכת להניח תפילין שמתייחסת לתש"י ולתש"ר, ועוד.

והנה יש לדון בברכות אלו בתרי אנפי: **א.** האם ניתן לכלול מצבים שונים בברכה אחת, או שמא יש לברך על כל אחד ואחד בפני עצמו. **ב.** האם אדם המברך על מצוה אחת או מצב אחד יכול להוציא י"ח חבירו שמחויב במצוה אחרת או במצב אחר. ויש בזה חילוקים שונים, והדבר תלוי בהגדרת הברכה ובהגדרת כל מצב או מצוה אם נחשבת כמצוה חלוקה וכמצב חלוק או שמא הכל ענין אחד. ולהלן יתבאר בס"ד.

א

נאמר בגמ' (ברכות נד, ב): **"אמר רב יהודה אמר רב ארבעה צריכין להודות יורדי הים הולכי מדברות ומי שהיה חולה ונתרפא ומי שהיה חבוש בבית האסורים ויצא"**. ומכאן למדו חיוב ברכת הגומל, ונפסק להלכה בשו"ע (או"ח סי' רי"ט). וכתב רעק"א בהגהותיו לשו"ע שם¹: **"ואם המברך חייב ומברך הברכה על שהיה חולה ונתרפא, וזה שומע חייב בברכה על שהיה הולך מדבר, מסתפק בס' אורים גדולים בדרשותיו פ' צו די"ל דיוצא בלא עניית אמן או דאף בעניית אמן אינו יוצא עיין שם"**. ומדברי רע"א משמע ששורש הספק הוא בכך שהמחייבים שונים, ואפשר שברכה הנובעת ממחייב אחד אינה יכולה לפטור חיוב הנובע ממחייב אחר, אף שנוסח הברכה שווה². **וצריך** ביאור מאי שנא מברכות הנהנין כגון שאוכל פרי אחד שיכול להוציא חבירו שאוכל פרי אחר שברכתו שווה (כפשטות פסק השו"ע בסי' רי"ט).

ב

ונראה פשוט שבברכת הגומל תיקנו חז"ל חיוב הודאה נפרד על כל אחד מארבעת המאורעות: חולה שנתרפא, יורדי הים, הולכי מדברות והיוצא מבית האסורים, אלא שלמעשה קבעו נוסח אחד לכל החיובים. משא"כ בברכות הנהנין, פשוט שלא תיקנו ברכה בפני עצמה על תאנים ועל תמרים ועל ענבים וכדו' ורק השוו את נוסח הברכה, אלא מתחילה תיקנו ברכה אחת על ההנאה מפרי העץ וברכה אחת על ההנאה מפרי האדמה. נמצא שהמחייב הוא אחד.

וראיה לגדר זה, דהנה בריש כיצד מברכין אי' במשנה³: **"כיצד מברכין על הפירות על פירות האילן הוא אומר בורא פרי העץ... ועל הירקות הוא אומר בורא פרי האדמה ר"י אומר בורא מיני דשאים"**. ובגמ' אמרו: **"אמר רבי זירא ואיתימא רבי חנינא בר פפא אין הלכה כר"י... מאי טעמא דר"י אמר קרא ברוך ה' יום יום... לומר לך כל יום ויום תן לו מעין ברכותיו הכא נמי כל מין ומין תן לו מעין ברכותיו"**. והנה בגמ' סוכה (מו, א) הובאה מחלוקת דומה: **"תנו רבנן היו לפניו מצות הרבה**

¹ סעיף ה.

² אולם עי' באורים גדולים שם שעיקר הדיון שלו תלוי במקריב תודתו לשם תודת חבירו. אך אפשר שכל זה נובע מהגדרת ברכת המברך כברכה אחרת מברכת השומע.

³ ברכות לה, א.

(כגון לולב, סוכה וציצית – רש"י) **אומר ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על המצות רבי יהודה אומר מברך על כל אחת ואחת בפני עצמה**.⁴ ושם הובא בגמ' שטעמו של ר"י נמי מהאי קרא **"ברוך ה' יום יום - בכל דבר ודבר תן לו מעין ברכותיו"**. אך לענין הלכה שם אמר ר"ז ואיתימא רחב"פ שאין הלכה כר"י.⁴

והקשו המפרשים⁵ מאי שנא, הלא מחד טעמא ילף ר"י שיטתו הן לענין ברכות הנהנין והן לענין ברכת המצוות.⁶ ותי' המאירי⁷ (וכע"ז בערל"ג) וז"ל: **"פירות הארץ וירקות כעין דבר אחד הם ודי להם בברכה אחת, אבל מצות אלו כל אחת ואחת מצוה בפני עצמה היא וצריך ברכה לכל אחת ואחת"**.

ומבואר בדבריו שלהלכה חילק ר' זירא בין מיני פירות האדמה הנחשבים לענין הברכה כ"דבר אחד", ולכן פסק בזה כחכמים שא"צ לקבוע ברכה לכל מין בפני עצמו. משא"כ במצוות, שכל מצוה ומצוה עומדת לעצמה, בזה פסק כר"י לברך על כל אחת ברכה בפני עצמה.

ג

ועוד נראה, דהנה ביד דוד (בתרא) ברכות שם הקשה, דלחכמים דפליגי אר"י ולית להו האי קרא לחלק בין מין למין, מנ"ל לחלק בין פרי העץ לפרי האדמה, ובפרט דקיי"ל כמ"ד עיקר אילן ארעא הוא והמברך בפנה"א על פרי העץ יצא⁸, וא"כ מדוע לא תיקנו לכתחילה לברך ברכת בפנה"א על מין עץ ומין אדמה. ותירץ היד דוד שברכת בפנה"א לא משתמעת כ"כ כמתייחסת לפירות העץ, ולכן עדיף לתקן לכתחילה לשון מבוררת יותר, משא"כ דשאים שפיר נכללים בלשון בורא פרי האדמה.

ומשמע מדבריו שגם חכמים מודים שיש מעלה בלשון מבוררת, אלא שאין צורך לקבוע ברכה פרטית לכל מין, כל עוד המין עליו מברך משתמע כדבעי מנוסח הברכה.

ולכאוף לפ"ז היה מקום לומר שאף דלא קיי"ל כר"י, מ"מ אם בדיעבד בירך על ירקות בורא מיני דשאים יצא ידי חובה. ובאמת הברכי יוסף⁹ מביא בשם הראשון לציון שיוצא בדיעבד. אולם הערוך השולחן כותב¹⁰: **"כלל גדול נראה לי בברכות דכל ברכה שקבעו חכמים למין זה, אינו יוצא בברכה אחרת, אף על פי שיש למין זה שייכות לברכה. ורק במקום שאמרו חכמים מפורש דיצא, כגון כשבירך על פרי העץ האדמה או שהכל כשבירך על איזה דבר שהוא... אלא וודאי דבאלו לא יצא מפני שהחכמים עקרוה לגמרי מהענין הקודם, וכן ראיתי כתוב על שם רבותינו הרא"ה והריטב"א ... וכן נראה לי דאם בירך על ירקות 'בורא מיני דשאים' - דלא יצא וכו'".** עיי"ש.

ונראה מכאן שלדעת חכמים החולקים על ר"י, נוסח ברכת בפנה"ע או בפנה"א תוקן בדווקא כברכה כללית על מין הפירות היוצא מן העץ או מין הפירות היוצא מן האדמה. ואדרבה, בברכות

⁴ אולם יש גורסים גם בגמ' ברכות הלכה כר"י. ראה ערוך לנר סוכה שם.

⁵ עי' מאירי ערל"ג ושפ"א סוכה שם; יד דוד (בתרא) ברכות שם.

⁶ ובאמת צ"ע מה ענין זה לזה. הלא בבברכות מיירי בקביעת נוסח ברכה עבור כל מין בנפרד ולמד ר"י מן הפסוק שיש לקבוע נוסח מסוים למין דשאים וכיו"ב. ואילו בגמ' סוכה מיירי בוונא דמזדמנות לאדם כמה מצוות אם מברך על כל מצוה ומצוה בפ"ע או ברכה אחת על הכל, וכיצד לומד ר"י שני עניינים חלוקים זה מזה. ואת"ל שאפשר למילף שני עניינים אלה מדוע לא נחלקו ר"י וחכמים נמי שכאשר מזדמנים לאדם כמה מיני מאכל חלוקים לחכמים מברך ברכה כללית ולר"י מברך על כל מין ומין בפ"ע.

⁷ סוכה שם.

⁸ ברכות מ, א.

⁹ או"ח רה, ה.

¹⁰ או"ח רב, א.

הנהנין יש מעלה במה שמברך ברכה כללית שכאשר אוכל ענבים מזכיר לשבח אף את שאר מיני העץ וכאשר אוכל ירקות מזכיר לשבח אף את שאר מיני האדמה. ולכן סוברים חכמים מחד שיש לומר לשון מבורר [ולכן לכתחילה לא כללו את מיני האדמה והעץ בברכה של בפה"ע אלא תיקנו ברכה מבוררת לשני המינים]. ומאידך, כאשר כן משתמע מתוך נוסח הברכה הכללית המין הפרטי שעליו מברך, הרי אדרבה, יש לו לברך דווקא בלשון כללית, ואם יברך באופן פרטי על כל מין ומין כדעת ר"י, גרע במהות הענין דברכות הנהנין, ולפיכך לא יוצא ידי חובה.

ויתכן שזו כוונת המאירי לעיל לחלק בין ברכות הנהנין לברכת המצוות לענין ההלכה, שבזה חלוקות הברכות, דבברכות המצוות שעניינן כבוד המצוה, אדרבה יש לברך על כל מצוה ומצוה בפ"ע (ודמי לאין עושין מצוות חבילות חבילות). ואילו בברכות הנהנין, אדרבה כל פירות האדמה או כל פירות העץ עניינם אחד, ולפיכך אם מברך באופן מצומצם יש בזה גריעותא ופחיתות בברכה, ועל כן מברך ברכה כללית ובתנאי שיהיה מבורר ויובן מתוך נוסח הברכה המין עליו מברך.

ומעתה א"ש נמי החילוק בין ברכות הנהנין לברכת הגומל. בברכות הנהנין אין כמה חיובים שונים שנזדמנו להם נוסח אחד, אלא תקנה אחת כוללת על ההנאה מפרי העץ או מפרי האדמה, ולכן גם כשזה אוכל ענבים וזה תאנים, שניהם מחויבים באותו גדר חיוב. משא"כ בברכת הגומל, יש לומר שכל אחד מארבעת המאורעות הוא מחייב בפני עצמו, ורק נוסח הברכה שווה בכולם. ויש להביא סמך לכך מן הפסוקים במזמור תהלים¹¹ שהוא מקור החיוב לברכת הגומל בכל אחד מארבעה המקרים, שלאחר כל אחד מן הארבעה חוזר הכתוב ואומר בפני עצמו "יודו לה' חסדו"¹², ומשמע שכל מאורע יוצר חיוב הודאה לעצמו. ובזה שפיר י"ל שאין יכול להוציא חבירו שמחויב מחמת סיבה אחרת, שכלפי זה נחשב כאינו מחויב בדבר, וכספק רע"א הנ"ל.

ד

והנה בגוף הספק של רעק"א יש לעיין, דפסק השו"ע¹³: **"אם בירך אחר ואמר בא"י אמ"ה אשר גמלך כל טוב, וענה אמן, יצא"**. והעיר רעק"א על אתר שהשו"ע לעיל¹⁴ לענין ברכת הפירות נקט שאין צורך בעניית אמן כדי לצאת ידי חובת הברכה, ומדוע כאן הצריך שהשומע יענה אמן. וביאר רעק"א שהכא המברך בנוסח "אשר גמלך", ואילו המתחייב בברכת הגומל צריך לברך בנוסח "שגמלני", לפיכך כל זמן שאינו עונה אמן אינו יכול לצאת בברכת המברך, ורק כשעונה אמן ומצטרף בכך לשבח, יוצא ידי חובתו. עכת"ד.

ולכאורה היה מקום לבאר שעניית אמן נחשבת כברכה של השומע עצמו, ולכן אין חסרון בכך שהמברך אמר "שגמלך", שהרי על ידי עניית האמן נחשב השומע כאילו בירך בעצמו.

ומעתה יקשה בספק רע"א דלעיל, מדוע לא תועיל עניית אמן גם כאשר המברך והשומע מחויבים בברכת הגומל מחמת מאורעות שונים. שהרי אף אם המברך נתחייב מחמת סיבה אחת והשומע מחמת סיבה אחרת, סוף סוף על ידי עניית אמן ייחשב השומע כמברך בעצמו, וממילא תוכל ברכתו לחול על המחייב שלו.

¹¹ קז.

¹² שם פסוקים ח, טו, כא, לא.

¹³ סעיף ד.

¹⁴ ריג, ב.

ומזה נראה שאין גדר ענייית אמן שהשומע נחשב כמברך ברכה בפני עצמה, אלא שענייית האמן היא הסכמה והצטרפות לדברי המברך. ולכן, כאשר החיסרון הוא בעצם המחייב — שהמברך מחויב מחמת מאורע אחד והשומע מחמת מאורע אחר — אין ענייית האמן יכולה לייחס את ברכת המברך למחייב של השומע, שהרי אין בה ברכה חדשה אלא הצטרפות לברכת הראשון, וברכת הראשון נאמרת על מחייב אחר. משא"כ כאשר החיסרון הוא רק בנוסח הברכה, שהמברך אומר "שגמלך", שמהלכות שומע כעונה אין יוצא השומע י"ח כי מתייחס אליו נוסח "שגמלך" והוא הלא זקוק לברך בנוסח "שגמלני", לזה שפיר מועילה ענייית אמן, שבכך שהוא מסכים להודאה והשבח שאומר המברך הרי נחשב כמו שאומר "שגמלני", ושוב יוצא י"ח.

ה

והנה הבאנו לעיל את דעת רבי יהודה בברייתא בסוכה שכאשר עומד לקיים כמה מצוות שונות מברך על כל מצוה ומצוה בפ"ע. וכתבו הראשונים שכל זה מיירי בכמה מצוות שונות, אבל אם עושה אותה מצוה כמה פעמים בזה אחר זה, מברך ברכה אחת על הכל. וכגון העומד למול שני תינוקות מברך ברכה אחת על שתי המילות¹⁵.

ומעתה, יש לדון באחד שמחויב ברכת הגומל בשני מאורעות, האם יכול לכלול הכל בברכה אחת, או שמא יהיה תלוי בספק רעק"א הנ"ל, דאי נימא שיש כאן מחייבים שונים, שמא י"ל דהוי כמו מצוות שונות, ולא דמי לשתי מילות, דהתם הוא אותו מחייב שחוזר עליו פעם שנייה, משא"כ הכא לענין הגומל נחשב כמו שני חיובים שונים, וכפי שנתבאר¹⁶. ובמשנ"ב¹⁷ פסק בשם האחרונים שיכול לכלול הכל בברכה אחת. ושמא אין זה כדעת רע"א. ובשו"ת פרי הארץ¹⁸ מסתפק בזה. והביא ראיה מהא דפסק השו"ע¹⁹ גבי מיני בשמים עשבי בשמים ועצי בשמים שמברך ברכה אחת לכולם. ואפשר שגם לענין זה יש לחלק בין הגומל שהוא מחייב שונה ובין מיני בשמים שעניינם אחד. וצ"ע בזה.

ו

אולם באמת י"ל שאין דין זה תלוי כלל בספק רע"א. דכל ספקו הוא כאשר אדם אחד בא להוציא את חברו, ובזה יש מקום לומר שכיון שהמברך מחויב מחמת מאורע אחד והשומע מחויב מחמת מאורע אחר, אין ברכת המברך יכולה להתייחס לחיובו של השומע. משא"כ כאשר אדם אחד עצמו נתחייב בשני מאורעות שונים, אף אם כל אחד מהם מחייב חיוב בפני עצמו, יכול הוא לפטור את שניהם בברכה אחת, כיון שנוסח הברכה ראוי לשני החיובים גם יחד, ואין זה נחשב כב' מצוות שונות.

ונראה להוכיח חילוק זה מדברי הפמ"ג לענין קריאת המגילה. דאי' במג"א²⁰ שיכוון בברכת שהחיינו שמברך על המגילה ביום לפטור גם את מצוות משלוח מנות וסעודת פורים. והפמ"ג כתב שצריך להודיע זאת לש"ץ, כדי שיכוון אף הוא להוציא את הציבור בזה, דבעינן כוונת משמיע ושומע. ומשמע שאם הש"ץ יכוון בברכת שהחיינו רק על מקרא מגילה, והציבור יכוון לצאת בה על שאר

¹⁵ עי' שו"ת הרשב"א א, שפב; שו"ת הריב"ש, שפד. ודימו זאת להא דקיי"ל בשוחט כמה בהמות דמברך ברכה אחת לכולן (שו"ע יו"ד יט, ב).

¹⁶ והנה לענין ברכת הראייה, נפסק להלכה בשו"ע (ריח, ה) שמברך ברכה אחת על כמה מקומות שנעשו לו בהם נס. אבל שם מיירי שרק כולל הודאה אגב ההודאה על המקום שבו הוא נמצא, אבל אין מדובר שפוגע בשני החיובים יחד וכוללם בברכה אחת. ובכלל י"ל שלענין הגומל שאני וכפשו"ת. ועוד יש לחלק ששאני התם שיכול להזכיר מקומות בברכה אחת שאומר שעשה לי נס במקום הזה ובמקום הזה וכו' וכמבואר במשנ"ב שם. משא"כ כאן שנוסח הגומל לא מתייחס לנס המיוחד שנעשה לו ואינו יכול לשנות את הנוסח.

¹⁷ ריט, ג.

¹⁸ א, ז.

¹⁹ או"ח רטז, י.

²⁰ תרצב, א.

מצוות היום, לא יועיל להוציאם, כל זמן שהמברך עצמו לא התכוון לכך²¹. הרי לנו בדברי הפמ"ג דין דומה למבואר ברעק"א לענין הגומל, שכאשר יש מחייבים שונים לא יכול להוציא חבירו אף שנוסח הברכה שווה, ורק אם יכוון הש"ץ על שאר המצוות, שאז גם הוא מקיים את ברכת שהחיינו בהן, יכול להוציא אף את הציבור י"ח.

ומאידך מצאנו בשו"ע וברמ"א²² שכתבו שבקידוש ליל יום ב' דר"ה ילבש בגד חדש או פרי חדש ויברך שהחיינו, והוא כדי להוציא נפשו מפלוגתא ש"א שאין אומרים שהחיינו על יום ב' דר"ה דשני הימים הם קדושה אחת. הרי שאדם יכול לכלול בברכה אחת שני מחייבים שונים — מצד היום ומצד הפרי או הבגד.

חזינו מהכא שאף אם לענין להוציא אחרים י"ח בברכת שהחיינו מבואר בפמ"ג שאין ברכה הנובעת ממחייב אחד פוטרת חיוב הנובע ממחייב אחר, מ"מ כאשר שני החיובים מוטלים על אדם אחד, יכול הוא לכלול בברכה אחת שנוסחה שווה לשניהם. ואין זה דומה לשתי מצוות שונות שבהן קיי"ל כרבי יהודה שמברך על כל מצוה בפני עצמה.

ז

וגדולה מזאת מצינו בדברי מהר"ם די בוטון²³ שמי שיש לפניו עירוב תבשילין ועירוב תחומין, מברך ברכה אחת על שניהם, בלשון "על מצות עירובין", ופטר בכך את שני החיובים. וכאן לכאורה יש חידוש גדול אף יותר, שהרי עירוב תבשילין ועירוב תחומין הם שני עניינים שונים בתכלית: עירוב תבשילין עניינו להחשיב את הבישול כמתחיל מערב יום טוב, ואילו עירוב תחומין עניינו לקבוע את מקום שביתת האדם. נמצא שאין ביניהם מכנה משותף, וכל שייכותם זה לזה היא בשם "עירוב" בלבד. ואטו שמא קא גרים להיחשב ענין אחד שנוכל לומר שיפטרו בברכה אחת?!

ומכל מקום חזינו בדברי מהר"ם בוטון שניתן לפטור בברכה אחת שנוסחה זהה שני עניינים, הגם שאינם קשורים כלל וכלל. וא"כ כ"ש בשהחיינו על פרי או בגד, ובודאי בהגומל²⁴.

ובאמת יתכן שאף לדעת מהר"ם די בוטון יש להסתפק אם מי שמניח עירוב מסוג אחד יכול להוציא את חבירו המניח עירוב מסוג אחר. ואדרבה, יש לומר שבזה גרע מספק רע"א לענין הגומל, ששם סוף סוף שני החיובים נובעים משורש אחד של הודאה על הצלה, משא"כ עירוב תבשילין ועירוב תחומין, שהם שני עניינים שונים בתכלית, וכמשנ"ת.

ח

והנה מבואר במג"א ובפמ"ג שכאשר מברך הש"צ שהחיינו על המגילה, יכול לפטור את הציבור אף על שאר מצוות. ולכא"פ דין זה נסתר מדברי הפמ"ג בהלכות ציצית, שם כתב²⁵: **"והוי יודע** **אם עשרה קנו טליתים חדשים ועשו בהם ציצית ולא ברכו שהחיינו, דמברכין בעיטוף ראשון ... נהי** **שאחד מברך להתעטף על כולם, מ"מ שהחיינו הם מברכין [כל אחד] כמו שכתב הר"מ ז"ל פרק י"א**

²¹ בן דייק הגר"מ רוטנברג מאנטוורפן (קול התורה, עמוד פח).

²² או"ח תר, ב.

²³ הובא בגליון רעק"א על השו"ע תקכו, יב.

²⁴ ואולי יש לחלק שבמקום שאפשר לברך בנוסח שמשמעותו שני העניינים מברכים, כגון לעניין עירוב שמשנים את נוסח הברכה לברך בשון רבים, אבל בהגומל שאין שייך לעשות כן, הרי שנסמכים על הברכה שמתייחסת לשני העניינים ואי אפשר לעשות כן דיש כאן שני מחייבים שונים. ראה לעיל הערה 16. רצ"ע בסברא זו.

²⁵ אשל אברהם ח, ח.

מברכות הלכה י"ז²⁶, וע"כ נהגנו בשופר, דהתקוע מברך שהחיינו [משום דהוה מצוה] בקול ודיבור, משא"כ במצוה שיש בה עשייה. ולבישה נמי הכין הוא וכו'". הרי מבואר בדבריו שבמצוות של עשייה לא יכול להוציא אחרים בשהחיינו. וא"כ כיצד יכול הש"ץ להוציא אחרים בשהחיינו של סעודה ומשלוח מנות.

ובאמת שדבריו צ"ב מה הסברא לחלק לענין שהחיינו בין מצוה שבקול ובדיבור למצוה של עשייה. ועוד יש להקשות שבהלכות ברכות סתם שכאשר המברך מחויב בדבר יכול להוציא אחרים אף בברכת שהחיינו. וז"ל שם²⁷: "ומסתברא דכל ברכת שבח והודאה א' מוציא חבירו, ויראה כשנתחייבו שניהם הא לאו הכי לא, דאיך יברך לחבירו שהחיינו על שמחת הלב והא אין שמח, גם י"ל דכהאי גוונא לא מחויב מטעם ערבות מקרי דאין זה חובת הגוף". ומדוע א"כ פסק לענין טלית שאין יכול לברך שהחיינו הלא שם מיירי שכולם מחויבים בה.

ט

ונראה לבאר שאכן, כפי שמבואר בפמ"ג בהלכות ברכות, חלוקה ברכת שהחיינו מברכת המצוות. בברכת המצוות, מדין ערבות יכול אדם להוציא את חבירו אף שכבר יצא, שמכח הערבות נחשב כשייך בחיובו של חבירו. משא"כ שהחיינו, שהיא ברכה שנתקנה על שמחה בהגעת זמן או דבר חדש וכו"ב, וכאשר המברך עצמו אינו מחויב ואינו שומח, אין שייכות בין ברכתו לשמחת השומע ואינו יכול להוציאו.

אולם כאשר גם המברך עצמו מחויב ושומח, יש לחלק בין מצוה של עשייה למצוה שבקול ודיבור. במצוה של עשייה, אף ששניהם שמחים בקיום המצוה, מ"מ כל אחד עושה מעשה נפרד, וממילא שמחתו נובעת מקיום שלו עצמו, וכל אחד שמח באופן שונה וברמה שונה מחבירו. ולכן כל אחד צריך לברך שהחיינו על שמחתו. והן אמנם דאף במצוות שבקול ודיבור אפשר לומר כן, שכל אחד שמח במצוה זו באופן שונה, אך כאן יש לומר שכיון שבמצוות שבקול ודיבור יכול אחד להוציא חבירו דקיי"ל שומע כעונה (יהיה הגדר בדין זה אשר יהיה, סו"ס אחד מברך וחבירו יוצא באמצעותו), נמצא שיש למברך שייכות לקיום המצוה של חבירו, וכיון שבאמצעותו יוצא חבירו חובתו, יכול לברך לו אף את ברכת שהחיינו שלו, שמאחר שמכחו מקיים השני את המצוה ושומח בה, יש לו קשר הדוק עם קיום המצוה של השני ולפיכך יכול להוציאו אף בשהחיינו.

על פי זה י"ל שמאחר שברכת שהחיינו של הש"ץ יכולה להתייחס לציבור, עכ"פ לעניין המגילה, מאחר שמכחו יוצאים הציבור ידי חובתם מדין שומע כעונה, הרי שאחר שמתייחסת אליהם הברכה, שפיר יכולים הם לצאת בה אף על שאר מצוות היום. משא"כ בציצית, שאין האחד מקיים עבור חבירו את מצות הלבישה, וכמו בכל מצוות שבגופו שאין יכול חבירו להוציאו, הרי אין לו שייכות כלל למצות השני לא מצד קיום המצוה ולא משום השמחה, ולפיכך אין הוא יכול להוציאו בברכת שהחיינו.

²⁶ וז"ל הרמב"ם שם: "אחד העושה מצוה לעצמו ואחד העושה אותה לאחרים מברך קודם עשייתה אשר קדשנו במצותיו וצונו לעשות, אבל אינו מברך שהחיינו אלא על מצוה שעושה אותה לעצמו". והנה נראה שהפמ"ג למד בדברי הרמב"ם שמיירי אף בגוונא שהמברך מקיים מצוה ובא להוציא אחרים. אולם אפשר להבין ברמב"ם שכוונתו באופן שהמברך עושה מצוה בשליחות לאחרים, אך כאן שגם המברך מקיים מצוה, שפיר יכול להוציא אחרים. עיי"ש בכס"מ.

²⁷ אשל אברהם רכה, א.

ו"מ לפ"ז שבגוונא שיש לפניו מצווה של קול ודיבור ולחבירו יש ציצית חדשה או מצווה אחרת של עשייה, יכול להוציא חבירו בשהחיינו של מצוות הדיבור ומתוך כך יוכל חבירו לצי"ח אף בשהחיינו על המצוה האחרת.

י

ויש להוסיף בזה שלאחר שביארנו לעיל (אות ו) שאף שלהוציא י"ח אין יכול כאשר מדובר בחיוב ברכה מחמת סיבות שונות, מכל מקום יכול לכלול אותם בברכה אחת, א"כ י"ל גם בכה"ג שלאחר שהמברך הצליח לייחס את הברכה לשומע מחמת שהיה להם מחייב משותף, שוב נחשב כלפי המחייב השני כברכה של השומע וממילא יכול השומע לכלול בברכתו שני מחייבים (וצ"ע אם תלוי הדבר בגדרי שומע כעונה. ואכ"מ).

ומהדרנא מעתה לספקו של רעק"א לענין אם יכול להוציא חבירו שמחויב בהגומל מצד מחייב אחר. והנה יש לדון בכגון שראובן המברך היה חולה שנתרפא ושמעון השומע הוא גם חולה שנתרפא וגם יוצא מבית האסורים, די"ל דהוי ממש כמו בש"ץ שמוציא את הציבור על המגילה וכן על סעודה ומשלוח מנות, וא"כ לפי הסברא הנ"ל י"ל שבכה"ג בודאי יכול להוציא את חבירו בהגומל, משום שאף אי נימא דהוי ב' מחייבים שונים, מ"מ לאחר שהשומע יוצא ידי חובה על המחייב הזהה שלו עם המברך, מעתה יכול הוא לצי"ח אף על המחייב השני שנחשב שהוא המברך וכולל שני חיובים בברכתו.

סיכום

א. הבאנו את ספק רעק"א אם המחויב בהגומל מחמת מאורע אחד יכול להוציא מי שמחויב מחמת מאורע אחר, והקשינו מברכות הנהנין.

ב. חילקנו שבברכת הגומל יש מחייב נפרד לכל מאורע, ורק הנוסח שווה, משא"כ בברכות הנהנין הברכה נתקנה מתחילה על סוג כולל אחד.

ג. ביארנו שבברכות הנהנין יש מעלה דווקא בברכה כללית על כל הסוג, כל עוד היא מבוררת.

ד. ביארנו שענייית אמן אינה ברכה חדשה של השומע, אלא הצטרפות לברכת המברך, לכן בכחה לתקן חסרון בנוסח, אך לא מחייב שונה.

ה. דנו אם אדם שנתחייב בהגומל משני מאורעות יכול לכלול שניהם בברכה אחת.

ו. חילקנו בין שני חיובים של אדם אחד, שאפשר לכללם בברכה אחת, לבין הוצאת חבירו, שבה צריך שהברכה תתייחס גם למחייב של השומע.

ז. ממחר"ם די בוטון הוכח שאפשר לכלול בברכה אחת אפילו שני עניינים שונים, כל עוד נוסח הברכה מתאים לשניהם.

ח. הקשינו סתירה בדברי הפמ"ג בדין שהחיינו : במגילה משמע שמוציא אחרים, ובציצית כתב שכל אחד מברך לעצמו.

ט. ביארנו שבשהחיינו יש חילוק בין מצוה של עשייה, שבה לכל אחד שמחה נפרדת, לבין מצוה של קול ודיבור, שבה המברך שייך גם לקיום של השומע.

י. ביארנו שבמקום שיש לשומע שני חיובים שאחד מהם זהה חיוב של המברך, יכול המברך להוציא י"ח. שנחשב כאילו השומע כולל בברכתו שני חיובים.